

Tow. Przyjaciół Nauk na Śląsku

262
12378

Dr. Karol Stojanowski
doc. Uniw. Poznańskiego

Stan i zadania badań antropologicznych nad Wielkopolską

Czcionkami Drukarni św. Wojciecha w Poznaniu

1 9 2 9

Stan i zadania badań antropologicznych
nad Wielkopolską.

7845/54

K 56

112378
II

Odbitka z „Wychowania Fizycznego“
zesz. 5. 1929 r.

Instytut Śląski

L. 2130

Z historii badań.

Jakkolwiek na ogół antropologja polska nietylko dziś ale i dawniej stała stosunkowo dość wysoko, to jednak Wielkopolsce poświęcono bardzo mało uwagi i studjów. Nie lepiej spisała się i nauka niemiecka. Ekspansja jej, przypadająca na czas zaboru Wielkopolski przez Niemcy, nie zostawiła poza ankietą pigmentacyjną Virchowa i powierzchownym opisem kilku prehistorycznych czaszek zupełnie nic.

Tak tedy pierwszym badaczem Wielkopolski pod względem antropologicznym był Virchow¹⁾, którego publikacja była aż do powstania państwa polskiego jedynym źródłem naszych wiadomości o antropologii omawianej dzielnicy. Virchow przydziela Wielkopolskę do północnej prowincji antropologicznej, charakteryzującej się jasną pigmentacją. Te to jedynie materiały uwzględnia następnie Krzywicki²⁾, który przy omawianiu Wielkopolski wysuwa problem nawiązania elementów ciemniej pigmentowanych z ekspansją niemiecką. Także i Czekanowski³⁾ rzucając w szeregu prac szkic mapy antropologicznej Polski, skazany był jedynie na materiały Virchowa. Wedle jego ujęcia Wielkopolskę zamieszkuje w przewadze typ nordyczny (a), t. j. wysocy, pośredniogłowi blondyni, o niebieskich oczach, podługnej twarzy i wąskim nosie.

¹⁾ Virchow R. Gesamtbericht über die von der deutschen anthropologischen Gesellschaft veranlassten Erhebungen über die Farbe der Haut, der Haare und der Augen der Schulkinder in Deutschland, Braunschweig 1886, Archiv f. Anthropologie, t. XVI, str. 275—475 oraz 5 map.

²⁾ Krzywicki L. Charakterystyka fizyczna ludności ziem polskich i dzielnic ościennych. Kraków 1912 (Wyd. Ak. Umiej.) Encyklopedia Polska, str. 465—654 oraz 22 map.

³⁾ Czekanowski J. Beiträge zur Anthropologie von Polen. Braunschweig 1911, Archiv f. Anthropologie, N. F. t. 10, odbitka.

Czekanowski J. Z badań uwarstwienia etniczno-społecznego Polski. Poznań 1921, Prace Komisji Matematyczno-przyrodniczej Tow. Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Serja B, zeszyt I, str. 56—77.

Czekanowski J. Recherches anthropologiques de la Pologne. Paryż 1920. Bulletins et Memoires de la Société d'Anthropologie de Paris str. 47—69.

Ujęcie to poparły i uzupełniły materiały, zebrane przez wielkie zdjęcie wojskowe, przeprowadzone przez Mydlarskiego⁴⁾. Z opublikowanych tymczasowych wyników okazało się rzeczywiście, że województwo wielkopolskie jako całość tworzy terytorjum najbardziej długogłowe, wysokorosłe i wąskonosę w Polsce. Wobec tych wyników należy się liczyć z większą ilością typu nordycznego.

Dalsze bardziej szczegółowe opracowanie wielkiego zdjęcia wojskowego przez Mydlarskiego⁵⁾ pozwoliło bardziej sprecyzować strukturę antropologiczną Wielkopolski. Opublikowane w omawianym przyczynku mapy wskaźnika głównego, licowego oraz nosowego stwierdzają, że oprócz typu nordycznego (α) występuje w Wielkopolsce także typ presłowiański (β) oraz alpejski (ω). Prowincja elementu nordycznego sięga na południe mniej więcej po Wartę, przechodząc na południowy jej brzeg poniżej Poznania, t. j. obejmując powiat szamotulski i poznański. Nieco powyżej Poznania skręca na północ od Warty, obejmując powiat gnieźnieński i mogileński. Część tego terytorjum posiada znaczniejsze przymieszki typu presłowiańskiego (β) (niscy, pośredniogłowi szatyni o piwnych oczach, szerokich twarzach i szerokich, zadartych nosach). Terytorjum typu alpejskiego (ω) (średniorośli krótkogłowcy, o ciemnych włosach i siwych oczach, oraz średnio długich twarzach i wąskich nosach) rozciąga się mniej więcej na południe od Warty przekraczając ją powyżej Poznania.

Terytoria pigmentacyjne.

Wyróżnione powyżej przez Mydlarskiego terytoria antropologiczne Wielkopolski pokrywają się w najogólniejszych zarysach z terytorjami pigmentacyjnymi, wyróżnionymi przy pomocy metody podobieństw⁶⁾ na materiale cytowanej ankiety Virchowa.

⁴⁾ Mydlarski J. Sprawozdanie z wojskowego zdjęcia antropologicznego Polski. Lwów 1925, Kosmos, str. 530—583.

⁵⁾ Mydlarski J. Przyczynek do poznania struktury antropologicznej Polski i zagadnień doboru wojskowego. Lwów 1928, Kosmos t. 53, z. I, str. 195—210 oraz tabela.

⁶⁾ Czekanowski J. Metoda podobieństw w zastosowaniu do badań psychometrycznych. Badania Psychologiczne III. Lwów 1926. Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Filozoficznego.

T A B E L A I.
Kombinacje pigmentacyjne w procentach.

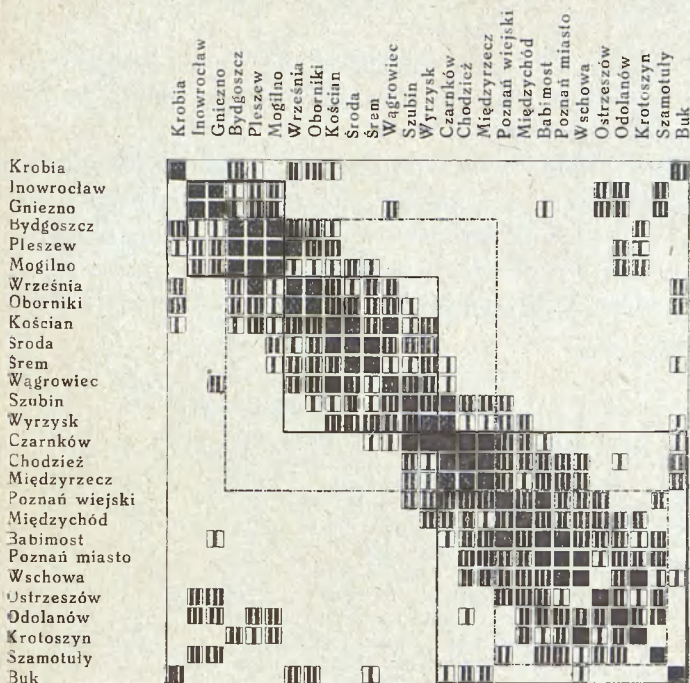
	Krobia	Inowrocław	Gniezno	Bydgoszcz	Pleszew	Mogilno	Września	Oborniki	Kościan	Środa	Śrem	Wągrowiec	Szubin	Wyrzysk	Czarnków	Chodzież	Międzyrzecz	Poznań-wiejski	Międzychód	Babimost	Poznań-miasto	Wschowa	Ostrzeszów	Odolanów	Krotoszyn	Szamotuły	Buk
Niebieskie oczy, blond włosy, biała skóra	38,2	33,0	32,4	35,8	35,4	31,9	38,2	44,4	38,6	39,7	37,3	41,7	40,0	39,4	39,0	37,2	38,1	35,9	35,7	34,4	27,4	31,1	32,9	34,8	33,4	33,5	40,2
Niebieskie oczy, szatynowe włosy, biała skóra . . .	10,6	8,3	8,4	8,3	10,0	10,9	9,9	8,2	8,7	7,7	7,6	7,9	6,4	7,1	6,8	6,5	6,5	6,8	7,7	6,5	5,2	7,2	8,2	8,2	8,1	7,1	7,8
Niebieskie oczy, szatynowe włosy, śniada skóra . .	1,9	2,7	3,6	2,6	3,0	3,7	3,2	1,4	3,5	2,5	2,8	2,9	2,0	2,9	1,9	1,6	1,2	2,0	2,5	1,8	1,1	2,0	2,9	2,1	3,5	3,0	1,7
Szare oczy, blond włosy, biała skóra	17,2	22,7	22,4	20,4	19,2	18,5	17,2	19,0	18,4	20,3	19,7	21,5	24,7	20,7	21,9	23,3	24,6	22,8	22,3	25,5	24,5	20,8	22,5	22,2	19,3	22,7	20,2
Szare oczy, szatynowe włosy, biała skóra	7,3	7,7	8,0	7,7	9,2	8,7	8,0	7,0	5,6	7,3	7,5	6,2	5,9	5,5	6,4	7,0	6,6	6,7	5,9	7,1	8,7	7,2	6,0	9,3	7,9	8,8	7,0
Szare oczy, szatynowe włosy, śniada skóra	2,4	3,2	4,2	2,9	2,5	3,9	2,3	2,3	3,6	2,9	2,8	3,2	2,9	2,8	2,5	2,3	1,9	3,7	2,4	2,6	1,8	2,3	4,0	2,3	2,6	3,6	1,8
Szare oczy, czarne włosy, śniada skóra	1,2	1,0	1,6	1,2	2,4	0,8	1,6	0,6	1,1	0,6	0,7	0,8	0,9	0,6	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5	0,9	0,7	0,6	1,1	0,4	1,2	1,0	0,6
Piwne oczy, blond włosy, biała skóra	9,7	9,8	8,5	9,8	7,0	8,8	8,0	7,8	8,4	8,4	9,5	7,3	9,0	11,6	10,5	10,2	10,2	10,0	11,5	10,6	11,4	12,8	10,1	9,4	11,7	8,1	9,7
Piwne oczy, szatynowe włosy, biała skóra	6,9	6,8	5,9	6,7	7,1	6,8	7,5	5,7	6,8	6,1	7,1	4,9	4,0	4,6	5,6	7,4	6,9	7,0	7,1	6,9	14,2	10,3	7,6	7,7	8,0	7,9	7,6
Piwne oczy, szatynowe włosy, śniada skóra	3,0	2,6	3,3	3,2	2,3	4,3	2,3	2,2	3,4	3,2	3,6	2,2	2,5	3,3	3,0	2,8	2,3	3,1	3,1	3,0	2,8	3,6	3,1	2,6	3,4	3,2	2,2
Piwne oczy, czarne włosy, śniada skóra	1,1	1,4	1,0	1,3	1,5	1,5	1,5	1,0	1,2	1,0	1,2	0,7	1,3	1,1	1,2	0,8	0,4	0,9	1,0	0,7	1,4	1,0	1,0	0,6	0,9	0,6	1,0
Rudowłosi	0,16	0,19	0,22	0,10	0,06	0,08	0,22	0,38	0,15	0,23	0,07	0,16	0,07	0,22	0,12	0,12	0,23	0,14	0,24	0,17	0,36	0,19	0,29	0,29	0,11	0,22	0,15

TABELA II.

Współczynniki współzależności pomiędzy powiatami wielkopolskimi.

	Krobia	Inowrocław	Gniezno	Bydgoszcz	Pleszew	Mogilno	Września	Oborniki	Kościan	Środa	Śrem	Wągrowiec	Szubin	Wyrzysk	Czarnków	Chodzież	Międzyrzecz	Poznań-wiejski	Międzychód	Babimost	Poznań-miasto	Wschowa	Ostrzeszów	Odolanów	Krotoszyn	Szamotuły	Buk
Krobia	1,000	-0,527	-0,739	+0,462	+0,159	+0,011	+0,375	+0,580	+0,095	-0,125	+0,042	-0,424	-0,318	-0,026	+0,015	-0,269	-0,178	-0,739	-0,636	-0,538	-0,504	-0,242	-1,034	-0,402	-0,133	-0,803	+0,428
Inowrocław	-0,527	1,000	+0,690	+0,170	+0,216	+0,265	-0,303	-0,356	-0,462	-0,477	-0,780	+0,011	-0,170	-0,690	-0,504	-0,614	-0,560	-0,205	-0,254	-0,178	-0,068	-0,542	+0,303	+0,428	-0,235	+0,254	-0,735
Gniezno	-0,739	+0,690	1,000	+0,155	+0,208	+0,356	-0,311	-0,424	-0,121	-0,008	-0,394	+0,284	+0,004	-0,409	-0,481	-0,636	-0,538	0	-0,080	+0,087	-0,182	-0,443	+0,470	+0,269	-0,076	+0,473	-0,985
Bydgoszcz	+0,462	+0,170	+0,155	1,000	+0,720	+0,792	+0,360	+0,261	+0,119	-0,011	+0,011	-0,341	-0,583	-0,314	-0,606	-0,958	-0,867	-0,852	-0,477	-0,477	-0,458	-0,174	-0,542	0	+0,322	-0,295	-0,261
Pleszew	+0,159	+0,216	+0,208	+0,720	1,000	+0,663	+0,648	+0,405	+0,095	-0,102	-0,087	-0,098	-0,538	-0,678	-0,909	-0,898	-0,784	-0,958	-0,644	-0,621	-0,337	-0,242	-0,314	+0,235	+0,163	-0,060	-0,057
Mogilno	+0,011	+0,265	+0,356	+0,792	+0,663	1,000	+0,174	+0,136	+0,159	+0,219	+0,083	-0,155	-0,655	-0,386	-0,807	-0,985	-1,010	-0,621	-0,299	-0,473	-0,447	-0,163	-0,250	+0,216	+0,273	-0,026	-0,485
Września	+0,375	-0,303	-0,311	+0,360	+0,648	+0,174	1,000	+0,652	+0,508	+0,182	+0,212	+0,254	-0,269	-0,235	-0,564	-0,652	-0,560	-1,121	-0,883	-1,155	-0,826	-0,686	-0,652	-0,246	-0,159	-0,693	+0,348
Oborniki	+0,580	-0,356	-0,424	+0,261	+0,405	+0,136	+0,652	1,000	+0,439	+0,394	+0,288	+0,261	+0,102	0	-0,117	-0,409	-0,288	-0,727	-0,875	-0,807	-0,773	-0,595	-1,295	-0,413	-0,553	-0,625	+0,364
Kościan	+0,095	-0,462	-0,121	+0,119	+0,095	+0,159	+0,508	+0,439	1,000	+0,659	+0,371	+0,625	+0,125	+0,409	-0,163	-0,674	-0,644	-0,432	-0,420	-0,966	-1,121	-0,800	-0,288	-0,731	-0,303	-0,814	-0,053
Środa	-0,125	-0,477	-0,008	-0,011	-0,002	+0,219	+0,182	+0,394	+0,659	1,000	+0,765	+0,557	+0,299	+0,447	+0,019	-0,356	-0,379	-0,205	-0,451	-0,663	-0,886	-0,587	-0,586	-0,557	-0,439	-0,345	-0,311
Śrem	+0,042	-0,780	-0,394	+0,011	-0,087	+0,083	+0,212	+0,288	+0,371	+0,765	1,000	+0,087	+0,080	+0,470	+0,080	-0,023	-0,076	-0,235	-0,314	-0,527	-0,424	+0,004	-0,735	-0,398	-0,008	-0,345	+0,136
Wągrowiec	-0,424	+0,011	+0,284	-0,341	-0,098	-0,155	+0,254	+0,261	+0,625	+0,557	+0,087	1,000	+0,599	+0,269	+0,076	-0,299	-0,231	-0,117	-0,295	-0,674	-0,860	-1,015	+0,034	-0,386	-0,716	-0,394	-0,314
Szubin	-0,318	-0,170	+0,004	-0,583	-0,538	-0,655	-0,269	+0,102	+0,125	+0,299	+0,080	+0,599	1,000	+0,413	+0,682	+0,239	+0,352	+0,314	-0,182	-0,174	-0,352	-0,614	-0,223	-0,591	-0,890	-0,250	-0,254
Wyrzysk	-0,026	-0,690	-0,409	-0,314	-0,678	-0,386	-0,235	0	+0,409	+0,447	+0,470	+0,269	+0,413	1,000	+0,678	+0,068	+0,129	+0,212	+0,231	-0,269	-0,560	-0,231	-0,356	-0,693	-0,129	-0,913	+0,068
Czarnków	+0,015	-0,504	-0,481	-0,606	-0,909	-0,807	-0,564	-0,117	-0,163	+0,019	+0,080	+0,076	+0,682	+0,678	1,000	+0,610	+0,655	+0,458	+0,219	+0,106	-0,087	-0,159	-0,398	-0,508	-0,511	-0,560	+0,057
Chodzież	-0,269	-0,614	-0,636	-0,958	-0,898	-0,985	-0,652	-0,409	+0,674	-0,356	-0,023	-0,299	+0,239	+0,068	+0,610	1,000	+0,954	+0,515	+0,233	+0,330	+0,500	+0,277	-0,197	+0,072	-0,303	-0,034	+0,303
Międzyrzecz	-0,178	-0,560	-0,538	-0,867	-0,784	-1,010	-0,560	-0,288	-0,644	-0,379	-0,076	-0,231	+0,352	+0,129	+0,655	+0,954	1,000	+0,470	+0,170	+0,428	+0,477	+0,239	-0,205	+0,034	-0,318	-0,042	+0,326
Poznań-wiejski	-0,739	-0,205	0	-0,852	-0,958	-0,621	-1,121	-0,727	-0,432	-0,205	-0,235	-0,117	+0,314	+0,212	+0,458	+0,515	+0,470	1,000	+0,557	+0,602	+0,394	+0,231	+0,439	-0,049	-0,227	+0,208	-0,348
Międzychód	-0,636	-0,254	-0,080	-0,477	-0,644	-0,299	-0,883	-0,875	-0,420	-0,451	-0,314	-0,295	-0,182	+0,231	+0,219	+0,223	+0,170	+0,557	1,000	+0,432	+0,330	+0,409	+0,473	+0,205	+0,307	-0,235	-0,261
Babimost	-0,538	-0,178	+0,087	-0,477	-0,621	-0,473	-1,155	-0,807	-0,966	-0,663	-0,527	-0,674	-0,174	-0,269	+0,106	+0,330	+0,428	+0,602	+0,432	1,000	+0,633	+0,515	+0,201	+0,280	+0,087	+0,409	+0,451
Poznań-miasto	-0,504	-0,068	-0,182	-0,458	-0,337	-0,447	-0,826	-0,773	-1,121	-0,886	-0,424	-0,860	-0,352	-0,560	-0,087	+0,500	+0,477	+0,394	+0,330	+0,633	1,000	+0,761	+0,189	+0,587	+0,265	+0,505	-0,008
Wschowa	-0,242	-0,542	-0,443	-0,174	-0,242	-0,163	-0,686	-0,595	-0,800	-0,587	+0,004	-1,015	-0,614	-0,231	-0,159	+0,277	+0,239	+0,231	+0,409	+0,515	+0,761	1,000	-0,095	+0,348	+0,602	+0,152	+0,155
Ostrzeszów	-1,034	+0,303	+0,470	-0,542	-0,314	-0,250	-0,652	-1,295	-0,288	-0,586	-0,735	+0,034	-0,223	-0,356	-0,398	-0,197	-0,205	+0,439	+0,473	+0,201	+0,189	-0,095	1,000	+0,322	+0,114	+0,201	+0,523
Odolanów	-0,402	+0,428	+0,269	0	+0,235	+0,216	-0,246	-0,413	-0,731	-0,557	-0,398	-0,386	-0,591	-0,693	-0,508	+0,072	+0,034	-0,049	+0,205	+0,280	+0,587	+0,348	+0,322	1,000	+0,367	+0,508	-0,087
Krotoszyn	-0,133	-0,235	-0,076	+0,322	+0,163	+0,273	-0,159	-0,553	-0,303	-0,439	-0,008	-0,716	-0,890	-0,129	-0,511	-0,303	-0,318	-0,227	+0,307	+0,087	+0,265	+0,602	+0,114	+0,367	1,000	-0,155	+0,015
Szamotuły	-0,803	+0,254	+0,473	-0,295	-0,060	-0,026	-0,693	-0,625	-0,814	-0,345	-0,345	-0,394	-0,250	-0,913	-0,560	-0,034	-0,042	+0,208	-0,235	+0,409	+0,505	+0,152	+0,201	+0,508	-0,155	1,000	-0,724
Buk	+0,428	-0,735	-0,985	-0,261	-0,057	-0,485	+0,348	+0,364	-0,053	-0,311	+0,136	-0,314	-0,254	+0,068	+0,057	+0,303	+0,326	-0,348	-0,261	+0,451	-0,008	+0,155	+0,523	-0,087	+0,015	-0,724	1,000

Tabela I-sza przedstawia procentowe zestawienie kombinacji pigmentacyjnych w poszczególnych powiatach regencji poznańskiej i bydgoskiej. W tabeli drugiej zebrane są współczynniki

Przedstawienie graficzne współczynników współzależności pomiędzy powiatami Wielkopolski.

niki współzależności, przedstawione następnie metodą graficzną przy użyciu następującego znakowania:

- liczby + 1,000 — + 0,600 polami czarnymi
- liczby + 0,599 — + 0,400 polami o trzech kreskach
- liczby + 0,399 — + 0,200 polami o dwóch kreskach
- liczby + 0,199 — + 0,050 polami o jednej kresce.

Na pierwszy rzut oka uderza w powyższem przedstawieniu graficznem brak wybitnie zaznaczających się grup. Współczynniki dodatnie zgrupowały się wzdłuż przekątnej w formie wydłużonego pasa. Tego rodzaju charakterystyka graficzna jest właściwą dla stosunkowo silnie wyrównanych populacji, w których dość trudno przeprowadzić ścisły podział na grupy. Celem je-

dnakże zorjentowania się wyodrębniłem trzy ośrodki na diagramie. Do pierwszego z nich należą powiaty: inowrocławski, gnieźnieński, bydgoski, pleszewski i mogileński. Drugą grupę tworzą powiaty: wrzesiński, obornicki, kościański, średzki, śremski, wągrowiecki, szubiński i wyrzyski; trzecią zaś: czarnkowski, chodzieski, międzyszycki, poznański, międzychodzki, babimojski, poznański miejski, wschowski, ostrzeszowski, odolanowski, krotoszyński i szamotulski.

Celem zorjentowania się czy na wyróżnionych terytorjach nie wyodrębniają się pewne typy rasowe rozpatrzmy średnie procentowe w poszczególnych grupach kombinacji pigmentacyjnych, przedstawione w tabeli III-ciej. Grupę pierwszą cechuje pewna, nieznaczna coprawda, przewaga szatynów (33,4% na

TABELA III.
Średnie grup pigmentacyjnych.

Kombinacje pigmentacyjne	Średnia dla całej Wielkopolski	Gr. I.	Gr. II.	Gr. III.
Niebieskie oczy, blond włosy, biała skóra	36,2	33,7	39,9	34,4
Niebieskie oczy; szatynowe włosy, biała skóra	7,9	9,2	7,9	7,1
Niebieskie oczy, szatynowe włosy, śniada skóra	2,4	3,1	2,7	2,1
Szare oczy, blond włosy, biała skóra	21,2	20,6	20,2	22,7
Szare oczy, szatynowe włosy, biała skóra	7,3	8,3	6,6	7,3
Szare oczy, szatynowe włosy, śniada skóra	2,8	3,3	2,9	2,7
Szare oczy, czarne włosy, śniada skóra	0,9	1,4	0,8	0,7
Piwe oczy, blond włosy, biała skóra	9,7	8,8	8,8	10,5
Piwe oczy, szatynowe włosy, biała skóra	7,1	6,7	5,8	8,1
Piwe oczy, szatynowe włosy, śniada skóra	3,0	3,1	2,8	3,0
Piwe oczy, czarne włosy, śniada skóra	1,1	1,3	1,1	1,0
Rudowłosi	0,17	0,13	0,19	0,21

28,7% i 30,3% w grupie drugiej i trzeciej)). W powiatach tych należałoby się zatem liczyć z większą przymieszką typu β. Grupa druga wyróżnia się największym procentem blondynów, zwłaszcza zaś blondynów niebieskookich. Reprezentuje ona bez wątpienia ośrodek typu nordycznego. Trzecia grupa powiatów nie charakteryzuje się, jakby należało oczekiwać z opisu typu ω, największym procentem ciemnych włosów. Należałoby z tego wnioskować, że elementy alpejskie w Wielkopolsce ciemnieją dopiero w wieku późniejszym po ukończeniu szkoły powszechnej. Terytorjum alpejskie odznacza się raczej większym procentem szarookich.

Diagram powyższy możnaby rozwiązać jeszcze w inny sposób. Możliwość mianowicie rozszerzyć grupę drugą, przez przy-

łączenie do niej dwóch małych grup, znajdujących się na jej obu przeciwnych biegunach. Tak skonstruowaną grupę zaznaczam linią kreskowaną. Weszłyby do niej powiaty o pewnej przymieszce typu β jak Bydgoszcz, Pleszew, Mogilno oraz powiaty o słabszym nasileniu typu ω t. j. Czarńków, Chodzież i Międzyrzecz. Do tak rozszerzonego terytorjum nordycznego należą także powiaty Krobia i Buk. Tego rodzaju rozwiązanie diagramu zbliża się więcej do ujęcia Mydlarskiego oraz bardzo ładnie ilustruje zachodzenie terytorjów typu prestówiańskiego i alpejskiego na nordyczny trzon wielkopolski.

Dalsze elementy rasowe.

Oprócz wyżej wymienionych elementów, występujących w mniej lub więcej zwartych terytorjach, spotykamy w Wielkopolsce jeszcze i inne typy rasowe.

Najliczniej bodaj jest reprezentowanym typ subnordyczny (γ). Wykształcenie tego typu w Wielkopolsce jest nieco różne, aniżeli wykształcenie bardziej wschodnie. Cechuje go wybitnie wąska twarz oraz wąski nos. Poza tem jest to element tak samo jak na wschodzie wysokorośli, krótkogłowy i jasno pigmentowany. Typ ten znalazł Bykowski⁷⁾ w badaniach nad młodzieżą szkolną. Z powodu swej silnej budowy fizycznej stanowi bardzo poważny odsetek w materiale żołnierskim⁸⁾.

Element ten musi być w Wielkopolsce bardzo silnie reprezentowany, skoro w Poznaniu i okolicy jest go wedle moich⁹⁾ badań kranjologicznych około 26%. Typ γ można wedle tychże badań kranjologicznych stwierdzić w późnem średniowieczu.

Poza tem występuje, w stosunkowo jednak małej ilości element śródziemnomorski (δ). Reprezentują go długogłowi, niskorośli bruneci, o szerokiej twarzy i szerokim nosie. Typ ten, sądząc z tego, że zarówno w czasach średniowiecznych jak też i wczesnohistorycznych było go więcej, zdaje się wykazywać tendencję do zanikania.

⁷⁾ Bykowski L. Przyczynki do znajomości ras wśród naszej młodzieży szkolnej. Lwów 1926, Kosmos, t. 51, z. I—IV, str. 937—940.

⁸⁾ Baczyński T. Studja antropometryczne nad żołnierzami z Wielkopolski (w przygotowaniu).

⁹⁾ Stojanowski K. Typy kranjologiczne Wielkopolski, w rękopisie.

Oprócz tego w samym Poznaniu stwierdzić można w materjale kranjologicznym występowanie elementów laponoidnych (λ). Są to niskorośli krótkogłowcy, ciemno pigmentowani, o szerokich twarzach i szerokich nosach. Wedle moich obserwacyj typ ten zdaje się występować w dość dużej stosunkowo ilości w poznańskich rodzinach bamberskich.

Z dziedziny antropologii psychicznej.

Dzięki badaniom Bykowskiego¹⁰⁾ wiemy, że typ α , charakterystyczny dla Wielkopolski, jest najmniej podatny na dodatni wpływ współzawodnictwa. Przy zastosowaniu tegoż, młodzież tego typu wykazuje małe przyrosty pracy, a lepsi uczniowie nawet nierzadko zniżki. Jest to bardzo dodatnia właściwość społeczna. Znak to bowiem, że element nordyczny wkłada w swą pracę maksimum swoich sił. Wskazywałyby zaś na to także moje luźne i przypadkowe obserwacje, stwierdzające, że młodzież typu nordycznego wykonywa taką samą ilość pracy w stosunkowo najkrótszym czasie. Zjawisko to można obserwować w pracy bez wprowadzania współzawodnictwa. Wyniki te i obserwacje dają podstawę do charakterystyki typu nordycznego jako elementu równego i solidnego.

Ciekawy szczegół notuje Bykowski (Przyczynki do znajomości ras... str. 937), dotyczący zarówno antropologii psychicznej jak też społecznej, a dowodzący wysokiego rozwoju intelektualnego elementów napływowych na rozmaitych terytorjach. Wedle tego spostrzeżenia „w Wielkopolsce na pierwszy plan wybijają się typy małopolskie, na co nietylko wskazują moje spostrzeżenia, ale potwierdza to opinia nauczycieli”.

Poza tem stwierdza Bykowski, że typ α rozwija się zarówno pod względem fizycznym jak też i pod względem umysłowym o wiele powolniej od innych elementów rasowych. Twierdzenie to opiera na przynależności młodzieży tego typu w gimnazjach Wielkopolski i Pomorza w większości do roczników starszych.

¹⁰⁾ Bykowski-Jaxa L. Badania eksperymentalne nad znaczeniem współzawodnictwa. Warszawa 1923.

Z badań nad konstytucją.

Dzięki działalności laboratorium antropometrycznego Studium Wychowania Fizycznego¹¹⁾ U. P. zaczęły się w Wielkopolsce, zakrojone na szeroką skalę badania nad typami budowy fizycznej. Badania te umożliwiła pomoc materialna Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego oraz poparcie ze strony p. generała Dzierżanowskiego. Właśnie na materiale wielkopolskim udało mi się uporać z analizą konstytucjonalną. Badając serię żołnierzy wielkopolskich, stwierdzić zdołałem występowanie trzech typów budowy fizycznej, nawiązujących mniej więcej do podziału Kretschmera. Dalsze oparte, na liczniejszym materiale, badania kpt. Baczyńskiego analizę tę najzupełniej potwierdziły.

Prowadzone w związku z tem badania nad sprawnością fizyczną, pozwolą na dokładne oświetlenie tej strony konstytucjonalizmu. Jak dotychczas, wysuwa się przypuszczenie, że typ nordyczny nie kończy w wieku wojskowym swego rozwoju fizycznego. Jest on bowiem w szeregach wojskowych stosunkowo słaby fizycznie. Zjawisko to jest najprawdopodobniej przyczyną odraczania poborowych typu α do późniejszych klas poborowych, stwierdzonego przez Mydlarskiego.

Bardzo ciekawe problemy zarysowują się w związku z badaniami nad młodzieżą. Poza obserwacjami Bykowskiego o niejednakowym tempie rozwojowym poszczególnych typów, zwróciłem na to także uwagę przy sposobności omawiania t. z. wieku fizycznego¹²⁾.

Wielka to szkoda dla postępu badań w tej ostatniej dziedzinie, że w badaniach nad młodzieżą nie można wykorzystać materiału zbieranego przez zakład antropologiczny wydziału medycznego U. P. Dotychczasowe bowiem publikacje tego zakładu¹³⁾, operujące materiałem wielkopolskim, cechuje brak orjen-

¹¹⁾ Stojanowski K. Próba analizy konstytucjonalnej. Poznań 1928, Wychowanie Fizyczne z. 7—8.

Baczyński T. Studja antropometryczne nad żołnierzami Wielkopolski.

¹²⁾ Stojanowski K. Moment rasowy w wieku fizycznym. Poznań 1929, Wychowanie Fizyczne z. 1.

¹³⁾ Ćwirko-Godycki M. Rośnienie głowy w świetle niektórych pomiarów antropometrycznych u dzieci poznańskich. Poznań 1926, Przegląd antropologiczny t. I., str. 113—121.

tacji we współczesnych problemach naukowych. Wynika to najprawdopodobniej z tego faktu, że wymieniony zakład jest jedynym środowiskiem w Polsce, które w pracach swych nie stoi na stanowisku rasowego różnicowania ludności polskiej. Nie zważając na zgodny dorobek antropologii polskiej, stwierdzający rasowe różnicowanie naszej ludności, zakład powyższy ogłasza opracowania pojedynczych cech antropologicznych. Wskutek tego nie można nawet ogłoszonego materiału użyć za podstawę do opracowań przez innych pracowników.

Kierunki dalszych badań.

Na koniec chciałbym wysunąć najważniejsze zagadnienia z dziedziny dalszego badania Wielkopolski. Oto one:

1) Należy w dalszym ciągu prowadzić badania nad antropografią Wielkopolski. Badania te powinny iść zarówno w kierunku kranjologicznym jak też w kierunku analizy materiału żywego.

2) W dziedzinie antropologii psychicznej najważniejszym wydaje mi się dokonanie naukowej monografii psychologicznej typu nordycznego. Należałoby mianowicie stwierdzić czy niemieckie sugestje co do wartości tego elementu mają rzeczywiste uzasadnienie.

3) Zapoczątkowane badania nad konstytucjonalizmem należy kontynuować przede wszystkim w kierunku badań nad kobietami i młodzieżą. Zwłaszcza badania nad tempem rozwojem poszczególnych typów rasowych mają duże możliwości przed sobą, ze względu na współżycie w wielkiej masie aż czterech typów rasowych.

Stabrowski M. i Siniński W. Wzrost uczniów szkół w Poznaniu w latach 1922—1924. Poznań 1927, Przegląd antropologiczny, t. II., str. 19—26.

Marchwicki J. Obwody ramienia i przedramienia oraz asymetria ich u chłopców polskich w wieku od 9—19 lat. Poznań 1927, Przegląd antropologiczny t. II., str. 61—66.

Wolińska T. i Pruska H. Obwody podudzia oraz długość i szerokość stopy u uczniów i uczennic szkół poznańskich ze szczególnem uwzględnieniem asymetrii tych pomiarów. Poznań 1927, str. 130—140.

Cwirko-Godycki J. i Skokowski B. Wzrost młodzieży szkolnej w Poznaniu w latach 1922—1927, Poznań 1928, t. III., str. 45—53.

Wrzosek A. Fałda mongolska u dzieci i młodzieży szkół poznańskich. Poznań 1928, t. III., str. 53—59.

4) Także bardzo ciekawych wyników należy się spodziewać z badań nad dziedzicznością. Ciekawym problemem z tej dziedziny jest wytłumaczenie specjalnego charakteru typu γ w Wielkopolsce.

5) Na skutek wypadków wojennych i powstania państwa polskiego, nastąpiła w Wielkopolsce rewolucja populacyjna t. j. gromadna emigracja Niemców i odpowiednia imigracja żywołów polskich z innych dzielnic. Bodaj częściowe zbadanie tego materiału da niezmiernie ważne wiadomości co do ekspansywnych wartości poszczególnych elementów rasowych oraz położy ważną podwalinę pod antropologję społeczną.

Résumé.

Dr. K. Stojanowski, prof. agrégé, Université de Poznań. **L'état actuel d'investigations anthropologiques en Grande-Pologne** (Posnanie). L'auteur donne un aperçu historique sur lesdites investigations, couronnées par la division (Dr. Mydlarski) de la Grande-Pologne en trois provinces anthropologiques: celle du type nordique, du type alpin, et du type préslave*). Cette division vient de recevoir une affirmation par l'analyse exécutée par l'auteur (au moyen de la méthode associative du Prof. Czekanowski) des résultats de l'ancienne enquête de Virchow sur la pigmentation de la jeunesse scolaire. Outre ces types dominants, l'auteur et le Prof. Bykowski ont démontré la présence du type subnordique, laponoïde, et méditerranéen.

Du domaine de l'anthropologie psychique, l'auteur cite les observations du prof. Bykowski sur le type nordique. Ses représentans sont solides et équilibrés; ils ne réagissent que très faiblement à l'émulation. Quant aux types de constitution corporelle, la population de la Grande-Pologne en contient trois: t. athlétique, t. asthénique, et t. pycnique. Aussi, cette partie du pays se prête très bien à l'étude des différences du rythme du développement qu'on observe entre les types de race susmentionnés. Les nordiques, p. ex., subissent un ralentissement frappant, si bien que les soldats de ce type ne présentent pas encore un développement accompli.

*) Dénomination du Prof. Czekanowski, correspondant au „race orientale“ de Deniker.

Biblioteka Śląska w Katowicach

Id: 0030000672099

II 112378